

XIII. AGRESE A NÁSILÍ V MÉDIÍCH

Vybrané teorie a výzkumy

I. NÁSILÍ A AGRESIVITA V MÉDIÍCH: PRVNÍ VÝZKUMY

- **20. léta min. st.** USA, kdy se filmový průmysl stává prioritním zdrojem masové zábavy
- Klíčovou výzkumnou otázkou bylo - **zda film eroduje morální standardy a má vliv na lidské chování.**
- Objevují se zde první závěry o tom, že filmová produkce výrazně ovlivňuje mladistvé a působí přímo na rozvoj jejich delikventní, kriminální kariéry (Blumer, Hauser).
- **1954** - práce Franka Werthama „**The Seduction of Innocent**“ zaměřená na komiksy.

- Wertham upozorňoval na to, že svádějí mladistvé k delikventnímu jednání, prezentují deformovaný obraz světa a že jejich výraznou obsahovou komponentou je násilí, erotika a zločinnost
- Již v této době se objevuje obava, že komiksy (ikonické komunikáty) způsobují problémy se čtením.
- Werthamova kniha ve své době na čas skutečně snížila čtenost tohoto žánru.
- První televizní analýzy násilí se zabývají se de facto stejnými obavami.
- Je zde však výrazný rozdíl v tom, že porce televizního násilí je zřetelně větší a nárůst je zde stále patrný.

VÝZKUMY

V Evropě byl první výzkum uskutečněn v roce 1958 ve Velké Británii. Hilda Himmelweitová, Oppenheim a Vince - **Television and the Child.**

- Výzkum pak výrazně akceleroval v USA v souvislosti se vzrůstající kriminalitou ve vnitřních městech, studentskými nepokoji. Nejsilněji zapůsobily obavy americké společnosti po atentátech na J.F. Kennedyho, M.L. Kinga a R. Kennedyho.
- V roce 1968 zakládá Lyndon Johnson **National Commission on the Causes and Prevention of Violence.**
- Následovalo zřízení iž speciální komise soustředující se na účinky televizního násilí - **The Surgeon General Scientific Advisory Committee on Television and Social Behaviour.**

- Výsledkem celého projektu je pětisvazková závěrečná práce, jejíž závěry lze shrnout následovně:

1/ televizní obsahy jsou silně saturovány násilným obsahem

2/ děti i dospělí tráví stále více času při sledování těchto televizních obsahů

3/ je zde základní shoda na tom, že **televizní násilí skutečně zvyšuje pravděpodobnost agresivního chování.**

- Ze zhruba 5500 základních studií provedených na toto téma se okolo **sedmdesáti procent shoduje na tom, že vliv televizí prezentovaného násilí působí negativně na dětskou psychiku.**

II. ZÁKLADNÍ POJMY- AGRESE

A/ konstruktivní agrese („nepravá agrese“)

představuje násilné chování, zahrnující především prvky loveckého a agonistického chování - nezahrnuje tedy **podstatnou podmínku** „pravé agrese“ - **cíl zranit nebo ublížit.**

Konstruktivní, nepravá agrese vystihuje právě ten **druh násilného jednání, který máme do jisté míry se zvířaty společný.** Násilné jednání, které řadíme do této kategorie je **fyziologicky podmíněnou reakcí na aktuální reálný podnět.** Můžeme zde diferencovat dva druhy:

a/ **motivem je fyziologická potřeba** (např. hlad)

b/ **motivem je určitá sociální potřeba** (respekt)

B/ ryzí - destruktivní agrese je opakem agrese konstruktivní. Mohli bychom ji jednoduše definovat jako „nepřirozené“ útočné a násilné chování.

Agresivní chování v tomto případě není „biologicky účinné“, nevzniká na základě reálného ohrožení a nebývá doprovázeno přirozenými změnami vnitřního prostředí jedince.

Ryzí destruktivní agrese je jevem častým u lidského druhu; u zvířat se vyskytuje jen zřídka - a to buď u zvířat „psychicky“ narušených, nebo v situacích, které jsou zcela nepřirozené a obecně ohrožující.

PŘÍČINY SPECIFICKY LIDSKÉHO FENOMÉNU DESTRUKTIVNÍ AGRESE?

A/ Člověk nemá vrozenou zábranu proti zabíjení.

Čím dokonalejší zbraně zvíře má, tím efektivnější jsou zábrany, které znemožňují těchto zbraní použít.

Navíc při vnitrodruhovém boji nepoužívají zvířata těch zbraní, kterými se brání nebo které používají při lovu kořisti, proti svým nepřátelům

Konrád Lorenz tvrdí, že „vrozená agresivita /v
našem pojetí **konstruktivní, nepravá agrese/**
NEMÁ U ČLOVĚKA PROTIPÓL V ZÁBRANĚ VŮČI
ZABIJENı.

Je tomu tak proto:

- 1/ že člověk nebyl **původně vybaven**
pıirozenymi zbraněmi, jimiž mohl zraňovat
(tedy chrupem, drápy a pod.)
- 2/ **nepotřeboval tedy ani vrozenou zábranu vůči**
zabíjení jako alternativní chování.

B/ Volné sepětí pudu s objektem.

Zvířecí „agresivní“ chování je regulováno vrozenými spouštěcími mechanismy, avšak lidské pudy se od tohoto modelu zásadně odlišují.

U lidí existuje **vlné sepětí pudu s objektem**. Jde o zdroj specificky lidské formy ryzí destruktivní agrese.

Konrád Lorenz používal výraz

FULGURACE,

která jako evoluční skok přinesla

1/ schopnost **symbolizace**

2/ a současně možnost **destrukce ve službách grandiózních fantazií.**

Člověk díky schopnosti **symbolizace může volně propojovat pudové potřeby s objektem uspokojení,** a tak přenáší své „přirozené“ agresivní sklony na jakýkoli objekt.

III. TYPOLOGIE AGRESIVNÍCH PROJEVŮ PODLE SMĚRU A MOTIVU

a/ brachiální x verbální agrese,

b/ přímá x nepřímá agrese,

c/ hostilní x obranná x užitková agrese,

**d/ osobnostní x sexuální x sociální x psychicky
motivovaná agrese**

e/ heteroagrese x autoagrese x destrukce

I. FORMA A SMĚR AGRESE

■ **Brachiální (fyzická) agrese vůči jiné osobě**

- 1/ zaujetí bojového postoje, namíření zbraně
- 2/ napadení druhého (beze zbraně)
- 3/ napadení druhé osoby, působení krvavých zranění
- 4/ usmrcení osoby (rychlé, nekrvavé)
- 5/ brutální, krvavé vraždění

Verbální agrese vůči jiné osobě

- 1/ ironie, sarkasmus, nadávky v nepřítomnosti objektu
- 2/ ironie, sarkasmus, nadávky vůči přítomné osobě
- 3/ vyhrožování, zastrašování vůči nepřítomnému objektu
- 4/ vyhrožování, zastrašování a verbální napadení přítomné osoby

Autoagrese (násilí vědomě páchané na sobě samém)

- 1/ verbální snižování sebe sama
- 2/ fyzické, nekrvavé ubližování sobě samému
- 3/ fyzické krvavé ubližování
- 4/ sebevražda „jemnou“ formou
- 5/ sebevražda brutální formou

MOTIV AGRESE

■ **Osobnostně motivovaná agrese**

- motivace násilného činu plyne z osobnostních charakteristik agresora

■ **Agrese motivovaná sexuálně**

- agresivní jednání je prostředkem k dosažení sexuálního objektu nebo sexuálního uspokojení

■ **Agrese motivovaná teritoriálně**

- násilí je směřováno na obranu nebo získání prostoru, území

■ **Ideově motivovaná agrese**

- násilí vychází z rozdílnosti názorů a postojů k politickým, rasovým a jiným světonázorovým otázkám

■ **Obranně motivovaná agrese**

- násilí je motivováno obranným postojem, na obranu sebe či jiné osoby

MÍRA NÁSILNÉHO AKTU PODLE INTENZITY AGRESE:

- 1/ ironie, sarkasmus; zaujetí bojového postoje
- 2/ přímé verbální napadení (urážení, osočení)
- 3/ fyzický kontakt proti vůli objektu zájmu (např. vytlačování)
- 4/ napadení jiné osoby beze zbraně nebo nekrvavě (facka, rána pěstí apod.)
- 5/ ozbrojené napadení
- 6/ způsobení krvavých zranění, brutalita;
- 7/ znásilnění;
- 8/ brutální likvidace doprovázená nefunkční destrukcí objektu

IV. CO JE TO „TELEVIZNÍ NÁSILÍ?“

(násilí na televizní obrazovce)

- V šedesátých letech např. americká **Národní asociace pro vzdělávací pořady** vytvořila poměrně širokou definici televizního násilí, které jej chápe :

A/ jak ve fyzickém smyslu - tedy jako zranění či zabití způsobené živému tvorů,

B/ tak i jako způsobení psychického traumatu.

- Jiné definice přidávají ještě **verbální násilí, náhodné násilí** (autonehody).
- Některé definice rozlišují **kontext**, ve kterém se násilí odehrává.
- Smith uvádí **35 subkategorií prezentace násilí.**
- Rozlišuje například mezi tzv. **čistým a špinavým násilím.**

NEJDISKUTOVANĚJŠÍ DEFINICE NÁSILÍ NA TV OBRAZOVCE (GERBNER A GROSS) :

*„Zjevné uplatnění fyzické síly vůči sobě nebo druhým.
Nemilosrdné uplatnění vlastní vůle vůči druhému za
cenu jeho zranění nebo zabití“.*

■ Tato definice ovšem **nezahrnuje**:

a/ zpravodajské a dokumentární pořady

b/ sport

c/ násilí verbální

- 1/ vliv televizního násilí na konstrukci světa není dán výlučně množstvím hodin sledování, ale i programovou specifikou, tedy tím jak je dané téma informačně relevantní
- 2/ nezáleží jen na tom, co je sledováno z pohledu obsahu, ale i na tom, jak diváci interpretují daný obsah (např. pokud nejsou vnímány jako pravdivé reflexe situace)
- 3/ celou percepci násilných obsahů musíme chápat jako situačně podmíněnou

**NÁSILÍ SE ALE UČÍME BEZ OHLEDU NA SITUACI,
KDE SE ODEHRÁVÁ I BEZ OHLEDU NA FORMÁT**

VIOLENCE INDEX

$$VI (\text{violence index}) = \%P + 2RP + 2RH + \%C + \%K$$

- **% P** = procentní zastoupení pořadů s prvky násilí
  - **RP** = četnost násilných aktů v daném pořadu
  - **RH** = četnost násilných aktů za hodinu vyslání
  - **%C** = procentní zastoupení postav účastnících se násilných scén
  - **%K** = procentní zastoupení postav účastnících se zabíjení
- Hodnoty se ve většině mediálních systémů pohybují od 115-185 (160).

KVANTITATIVNÍ OBRAZ KONZUMACE NÁSILNÝCH TV OBSAHŮ

- V 50. letech bylo v prime time věnováno násilí 16% vysílacího času.
- V 90. letech v USA tento podíl stoupl na 75%
- v hlavních televizních sítích ročně 10.000 vražd a 60.000 pokusů o vraždu“
- průměrné americké dítě vidí do svých 12 let:

a/ 101 tisíc násilných scén,

b/ včetně 13 400 násilných úmrtí

V. TEORIE PÚSOBENÍ TELEVIZNÍHO NÁSILÍ

I. POZITIVNÍ HODNOCENÍ ÚČINKŮ

1/ TEORIE KATARZE

Předpokládá, že akumulované agresivní impulsy, které v sobě individuum nese mohou vybít pokud je individuum realizuje **imaginativně v násilí a agresivitě zobrazené v TV.**

Prožívání násilných činů pozorovaných u fiktivních, simulovaných situací, vede k oslabení tenze a **odhodlání diváka projevit vlastní agresivní chování.** Tento postoj vychází z teorií agresivního pudu (např. psychoanalýza).

Pro potvrzení této teorie hovoří především Feshbachovy výzkumy z padesátých a šedesátých let, kde dokazuje, že

individua mohou kanalizovat vlastní agresivitu prostřednictvím fantazií produkovaného násilí nebo prostřednictvím sledování fiktivního násilí na televizní obrazovce.

- **Dnes již není teorie katarze přijímána bezvýhradně.**

2/ INHIBICE

pozorování násilného chování může vyvolat **strach z agrese, který sníží odhodlání k vlastnímu agresivnímu chování**. Zvláště realistické zobrazení agresivního aktu a jeho důsledků vyvolá **pouze silný strach**.

3/ **NEÚČINNOST** – tato teorie vychází z předpokladu, že mediálně distribuované násilí není pro genezi skutečného násilí významné.

Pro tuto tezi hovoří následující argumenty:

- o přirozenosti násilného chování panují ve společnosti jasně uspořádané normativní představy,
- předvedené násilí má pouze schopnost způsobit krátkodobé emoční vzrušení
- násilné akty v televizi nejsou recipienty chápány a vnímány jako násilí, nýbrž jako zábavné fikce (např. McGuire).

TEORIE PŮSOBENÍ NÁSILÍ NA TV OBRAZOVCE

II. NEGATIVNÍ HODNOCENÍ ÚČINKŮ

1/ TEORIE NABUZENÍ, SPUŠTĚNÍ (arousal)

vychází z toho, že sledování násilných pořadů více méně přímo **excituje jedince a spouští u něj agresi.**

- Emocionální nabuzení je zde chápáno jako **nespecifická fyziologická reakce.** Projevuje se jako **zvýšená srdeční frekvence, zrychlené dýchání, zvýšené pocení, svalová tenze, zvýšená mozková činnost.**

- Podle této hypotézy vede sledování násilného obsahu k následnému nabuzení resp. k rostoucí agresivitě.
- Je zde ovšem předpoklad, že **toto nabuzení se velmi rychle rozplyne tedy, že zbývá velmi krátký čas mezi původním emocionálním nabuzením a možností reagovat agresivně.**
- **Jde defacto o protiklad katarzní teze: sledováním násilných obsahů stoupá odhodlanost k agresi (např. Berkowitz).**

EXPERIMENT: (Feshbach, 1988)

- **Téma: vliv násilí ve zpravodajství a publicistice.**

HYPOTÉZA: *televizní násilí percipované jako reálné spouští s mnohem vyšší pravděpodobností vlastní agresivitu než násilí vnímané jako fikce.*

DESIGN VÝZKUMU:

- Dvěma skupinám studentů byl promítnut televizní záznam z násilného střetu mezi policisty a studenty:

a/ v prvním případě byl záznam prezentován jako reportáž - tedy reálná událost

b/ v druhém případě jako fiktivní drama.

- *Prokázala se zřetelně výraznější tendence k agresivní reakci u skupiny, která viděla klip jako reálnou událost.*

2/ TEORIE UTLUMENÍ

- podle této hypotézy násilí v televizi legitimuje jeho použití v reálném životě tím, že de facto zpochybňuje/utlumuje sociální sankce, normy, strach z trestu, které normálně inhibují násilné chování.
- Za normálních podmínek tak máme malou motivaci chovat se násilně. V případě, kdy se tyto zábrany zpochybní máme pak tendenci realizovat naučené **agresivní chování**.
- **Odtlumení naučených zábran tak zároveň posiluje naučenou agresi**. Posílení agrese se tak může odehrát ve chvíli, kdy je agresivní násilné jednání v televizi **odměněno**.

- Laboratorní výzkum potvrdil, že se s vysokou pravděpodobností chováme po shlédnutí násilných obsahů agresivněji. To platí především pro případy, kdy individuum bylo již v podrážděném stavu před sledováním násilného obsahu.
- Řada studií potvrzuje spouštěcí účinky televizního násilí, speciálně pornografických pořadů, na postoje vůči ženám, bez ohledu na situační kontext.
- Z obsahových analýz, které provedl Larsen vyplývá, že většina násilí zobrazovaného v televizi je právě ve formě posilujícího násilí.
- Zároveň se ukazuje, že **sociálně desaprobované způsoby chování, včetně násilí, jsou častěji zobrazovány jako úspěšnější než sociálně aprobované formy chování.**

EXPERIMENT: (Berkowitz, 1965)

CÍL STUDIE: Otestovat zda televize plní zástupnou funkci při posílení vlastní agresivity. Experimentoval s dvěma modely agrese:

a/ pomsty

b/ sebeobrany

DESIGN VÝZKUMU:

Studenti shlédli dvě verze boxerského zápasu.

A/ V první byl jeden z boxerů drtivě poražen a studenti se dozvěděli, že poražený je osobnostně problematický člověk, který vítěznému boxerovi rozvrátil rodinu - **forma pomsty**.

B/ V druhé verzi byl poražený boxer představen jako bývalý šampión, který se dostal do obtížné osobní situace a pokouší se opět dostat na vrchol, ale prohrává - tedy **forma sebeobrany**.

- Po shlédnutí filmu obě skupiny mohly realizovat vlastní agresivitu formou **udělení elektrošoků fiktivní osobě.**

- **Významně více agresivní byli studenti, kteří shlédli film, který v podtextu de facto legitimizoval pomstu a zároveň sebou nesl odměnu vítězství**

- (typický model o nespravedlivém osudu šlechtného hrdiny).

- **Televizní násilí, které je vnímáno jako ospravedlnitelné posiluje agresivitu konzumentů.**

- **Naopak agresivita, která není legitimována odkazem na nespravedlnost je slabší.**

3/ TEORIE UČENÍ (Imitace-nápodoba)

- tato hypotéza předpokládá, že diváci a zvláště mladí mají tendenci **učit se jednání postav vystupujících v násilných pořadech** a takové jednání kopírovat. Zde hraje důležitou roli **proces identifikace s hrdinou**.
- Bandura potvrdil v řadě výzkumů tento vztah platí, jak pro nápodobu reálného násilí, tak i filmového televizního i v případě karikatur.
- Experiment (Bobo Doll) děti napodobovaly zacházení s hračkou, které předtím shlédli v televizi.

EXPERIMENT: Bobo Doll (Bandura, 1972)

HYPOTÉZA: *děti se učí asociálnímu chování z televize.*

DESIGN VÝZKUMU:

- *Dvěma skupinám dětí promítnuty dvě verze filmu. V první bylo užito velmi agresivní chování titulní postavy filmu k plastické panence jménem Bobo.*
- *V druhé agresivní motivy chování chyběly.*
- *Po projekci si šli děti z obou skupin hrát do místnosti, kde bylo množství hraček včetně panenky Bobo.*

- Při pozorování této hry pak Bandura zaznamenal **jednoznačně vyšší stupeň imitovaného agresivního chování vůči panence u skupiny, která shlédla film s agresivním obsahem.**

- V dalším výzkumu (1982) prokázal Bandura, že děti, které sledující v **televizi násilí, které je odměněno, mají tendenci k vyšší míře jeho napodoby - k imitativní agresi.**

- Zatímco násilí, které se nevyplatilo (**potrestané násilí**) bylo významně méně napodobováno.

4/ TEORIE OSPRAVEDLŇOVÁNÍ (racionalizace)

mediální násilí či diskuse o něm může vést k ospravedlňování vlastních násilných činů (ex ante nebo ex post facto).

Agresora (zločince) může vést ke konzumaci násilných programů, potřeba chápat vlastní chování jako normální nebo si vytvořit iluzi, že je jako populární tv hrdina.

Jde o saturaci potřeby racionalizace chování neslučitelného s původním sebeobrazem (před činem uvolní prostor chování, po činu se uchrání před pocity viny) a přenesení odpovědnosti na vnějšího činitele (extrapunitivita).

■ EXPERIMENT:

*Chafee a McLeod (1987) prokázali, že děti, jejichž rodiče **sankcionovali formy násilí se vystavovali televiznímu násilí méně.***

5/ ZNECITLIVĚNÍ-DESENZITIVIZACE (habitualizace)

- Hypotéza předpokládá, že opakované sledování následných scén vede ke **snížení emocionální citlivosti na násilí a následně i k znecitlivění vůči násilí v reálném životě.**
- Je prokázáno, že pokud sledujeme násilí páchané na druhém, pak v běžné situaci jej pocítujeme nelibě.
- Většina studií se shoduje na tom, že příslušníci naší kultury **nepřijímají agresi jako něco příjemného, a to jak agresi pozorovanou tak i agresi vlastní.** V obou případech pocítujeme silné úzkostné stavy.

- Klíčovou otázkou této výzkumné cesty je, **zda opakované sledování úzkost a strach provokujících aktivit může omezit původní úzkost a strach s těmito aktivitami spojenou.**
- Výzkumy ukazují, že **děti - silní konzumenti (přes 25 hodin týdně) byly mnohem, méně citlivé k televiznímu násilí ve smyslu fyziologických reakcí.** Tedy míry fyziologického nabuzení než slabí konzumenti (do 4 hodin týdně.)

■ **EXPERIMENT:** (Drabman, Thomas, 1982)

■ **HYPOTÉZA:** *Děti, které běžně sledují více násilí na televizní obrazovce budou vykazovat při jeho sledování nízkou nebo žádnou psycho-fyziologickou reakci.*

DESIGN VÝZKUMU:

■ Dvě skupiny dětí sledující rvačku mezi dvou spolužáků z nichž jeden byl poraněn.

■ *Skupina těch, kteří konzumovali větší porci násilí významně méně často tendovala k tomu zavolat pomoc dospělého.*

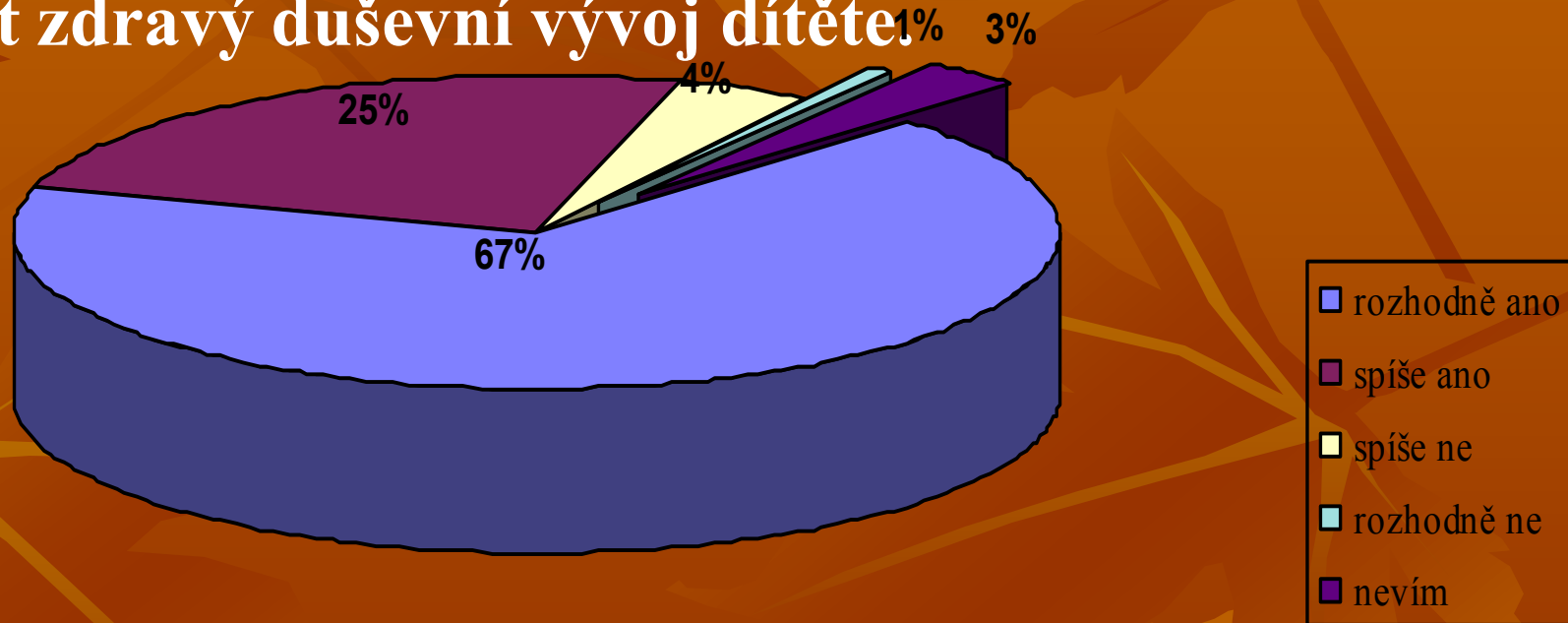
■ *Při promítnutí některých scén ze Stoneovy Čety byly zaznamenány významné rozdíly v pulzu, tlaku, srdeční frekvenci, kožním elektrickém potenciálu u skupiny slabých konzumentů na rozdíl od silných.*

■ **Vyšší vzrušení vykazovali slabí konzumenti.**

Výsledky studií v reálném prostředí naznačují, že 1 - 4% pozdějšího agresivního chování lze vysvětlit předcházející konzumací televizního násilí.

JAK NAHLÍŽÍ ÚČINKY TV NÁSILÍ ČESKÁ VEŘEJNOST

- Drtivá většina české populace (92%) se domnívá, že sledování násilných a pornografických pořadů může narušit zdravý duševní vývoj dítěte

■ Obavy podle očekávání deklarují více ženy než muži (53% v. 47%).

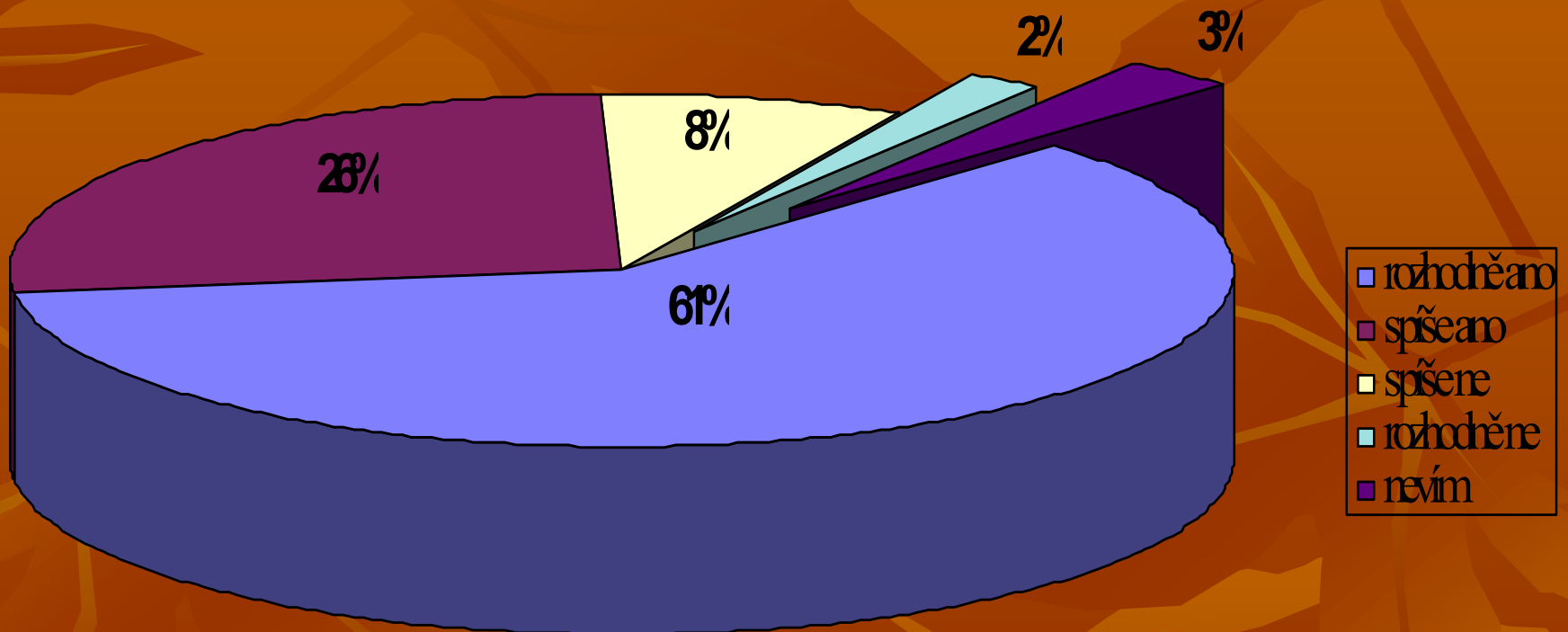
■ Přesvědčení o škodlivosti tohoto typu televizního vysílání roste s věkem (96% občanů starších šedesáti let je přesvědčeno, že tyto pořady znamenají ohrožení pro dětskou psychiku).

■ Obavy sdílejí nejvíce lidé vzdělanější (mezi středoškoláky a vysokoškoláky je 90% přesvědčeno o nebezpečnosti těchto televizního zobrazování uvedených obsahů pro dětskou a mládež.).

■ Z pohledu jednotlivých regionů vidí v násilných a pornografických pořadech největší nebezpečí občané žijící na jižní Moravě.

JAK NAHLÍŽÍ ÚČINKY TV NÁSILÍ ČESKÁ VEŘEJNOST

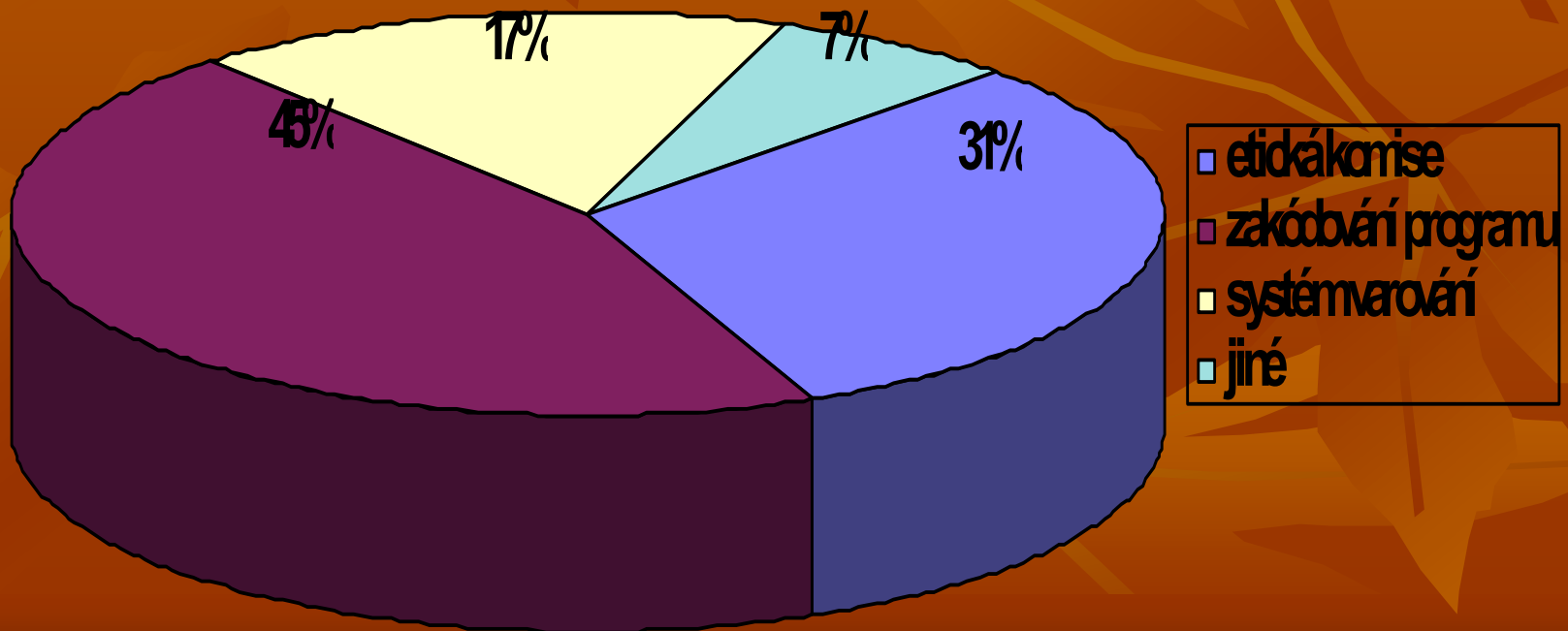
- Více než dvě třetiny respondentů (87%) se domnívá, že je nezbytně **nutné omezit televizní prezentaci těchto mediálních obsahů.**

JAK ŠÍŘENÍ NÁSILNÝCH POŘADŮ OMEZOVAT?

Potvrdil se zde západoevropský trend zdůrazňující jednak:

- 1/ potřebu mít dostatek informací o daných pořadech,
- 2/ zároveň též důraz na svobodu volby a zodpovědnosti za vlastní výběr programů.

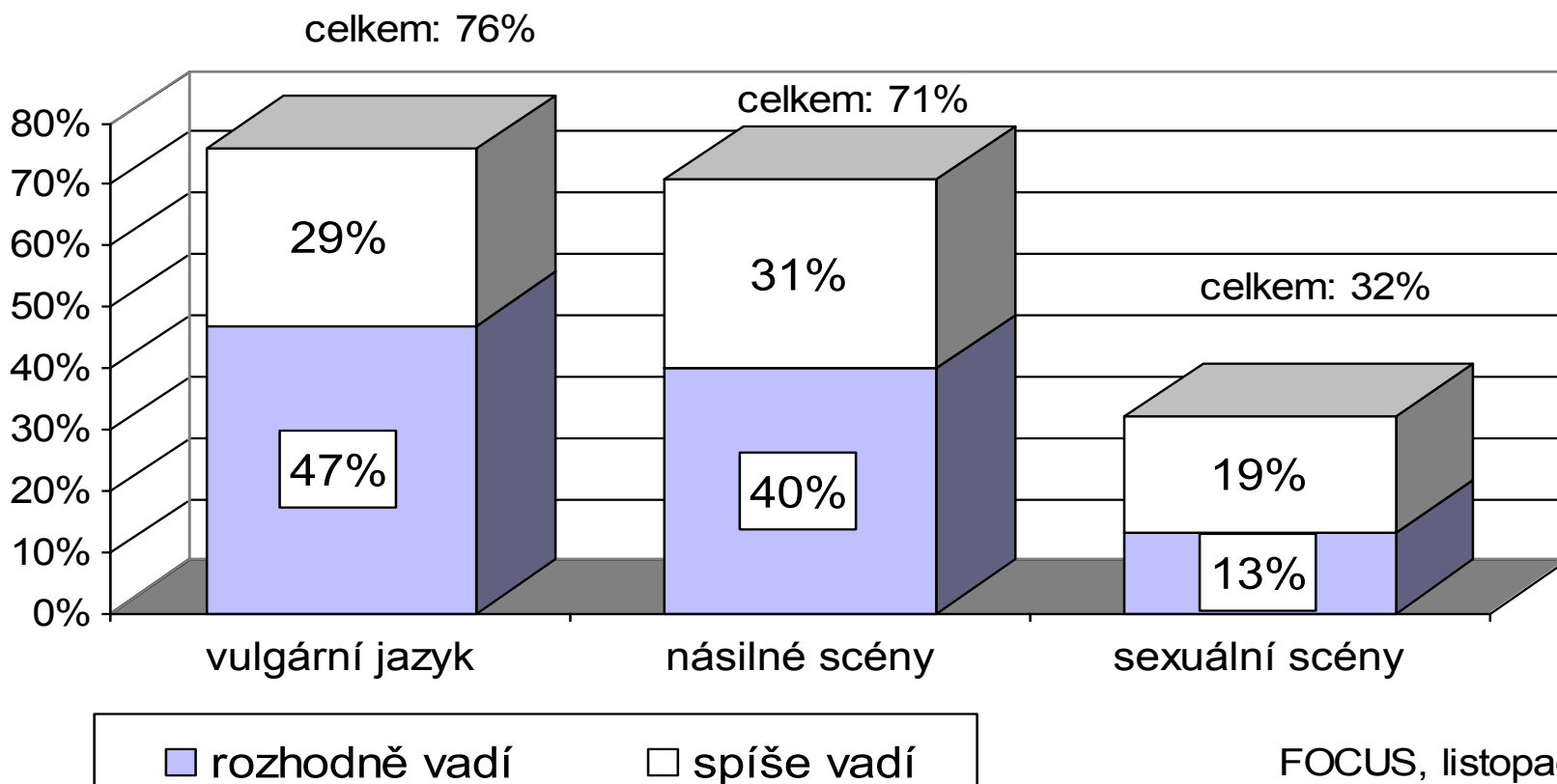
JAK NAHLÍŽÍ ÚČINKY TV NÁSILÍ ČESKÁ VEŘEJNOST

- Regulaci respektive omezení násilných programů vyžadují **více ženy než muži** (56% v. 44%).
- **Kritičnost** obecně roste s věkem. Relativně nejméně by omezovali násilí na obrazovce občané ve věku 18 - 24 let (71%). Naopak nejvíce by regulovali občané starší šedesáti let (96%).
- Nejvíce jsou nakloněni omezení tohoto typu programů **jihomoravané** (94%).

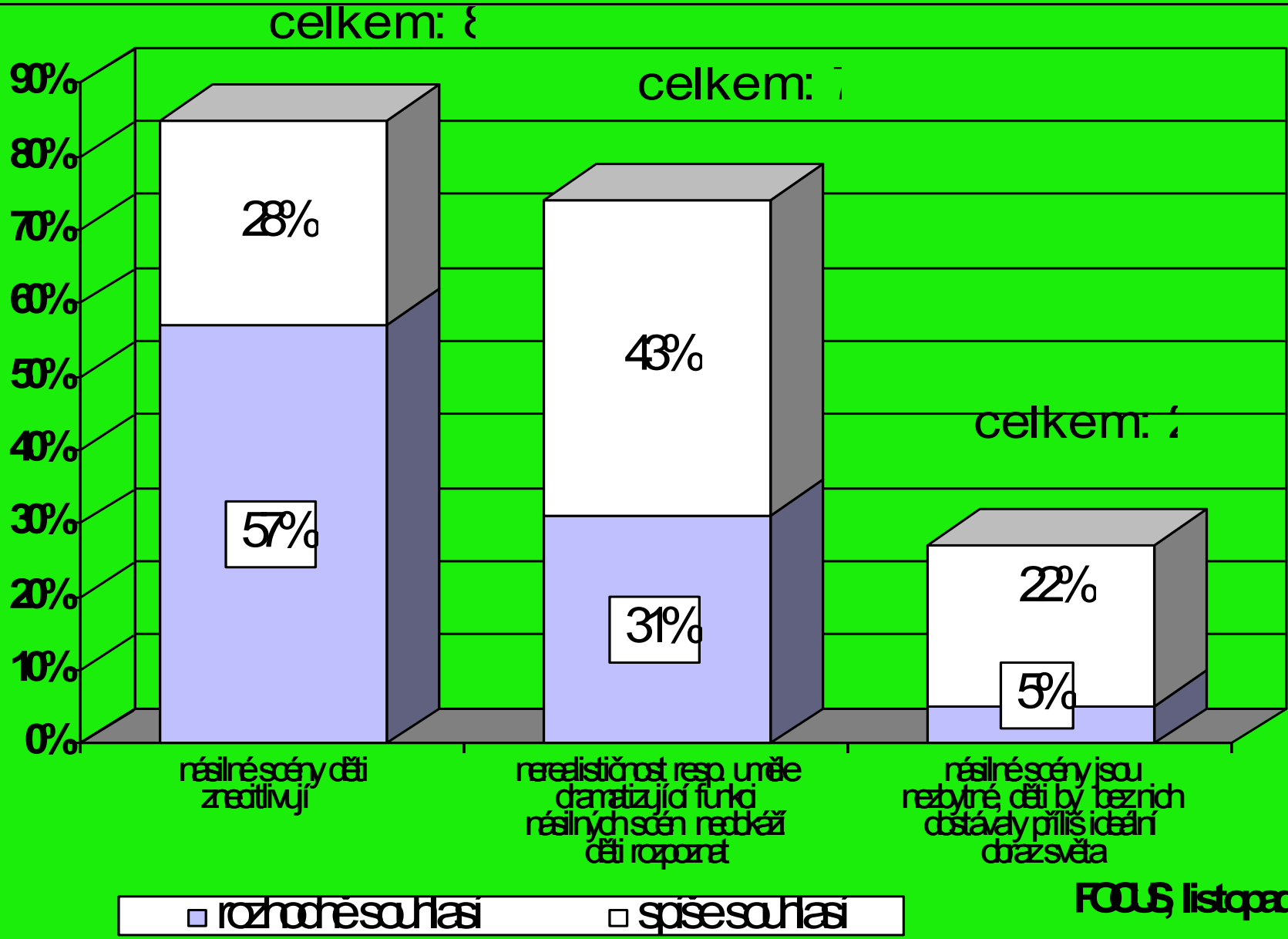

CO JE TO PODLE ČESKÝCH DIVÁKŮ NEJMÉNĚ PŘIJATELNÉ NA TV OBRAZOVCE?

Obecně nejvíce vadí: 1/ vulgární vyjadřování (76%),
2/ násilné scény (71%)
3/a s výrazným odstupem pornografické scény (40%).

■ Funkce připisované násilí prezentovanému na televizní obrazovce z pohledu jejich vlivu na děti mladší 15 let

Vnímání škodlivosti televizního násilí podle žánrového zařazení pořadů

